

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Patrik Svensson

Direktkrav i svensk skadeståndsrätt

Examensarbete
30 högskolepoäng

Eva Lindell-Frantz

Skadeståndsrätt

Höstterminen 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Presentation av ämnet	4
1.2 Syfte och problemformulering	4
1.3 Metod och material	5
1.4 Disposition och avgränsningar	5
2 DIREKTKRAV - BEGREPPET OCH DESS BAKGRUND	7
2.1 Inledning	7
2.2 Huvudregeln	7
2.3 Avtalets subjektiva begränsning och principens grund	8
2.4 Sammanflätade avtal	9
3 TRANSPORTRÄTTSLIGA REGLER	11
3.1 Bakgrund	11
3.2 Gällande reglering	11
3.3 Diskussion	13
4 PRODUKTANSVAR	14
4.1 Inledning	14
4.2 Med stöd i speciallagstiftning	14
4.3 Utan stöd i speciallagstiftning	15
4.3.1 NJA 2001 s. 309 – Castrol-fallet	15
4.3.1.1 Diskussion	16
4.3.2 NJA 1986 s.712 – Hamnkransfallet	17
4.3.3 Diskussion	18
4.4 Sammanfattande diskussion	19

5	GRÄNSOMRÅDEN TILL KONTRAKTSANSVAR	20
5.1	Inledning	20
5.2	Ansvar för värderingsintyg	20
5.3	Medverkan till annans kontraktsbrott	21
5.4	Ersättning för vårdslöshet på utomobligatorisk grund	23
5.4.1	Bevakningsföretags ansvar	23
5.4.2	Underentreprenörers ansvar	24
5.4.3	Diskussion	25
6	DIREKTKRAVSRÄTT VID FEL I FASTIGHET	27
6.1	Reglernas utformning	27
6.2	Diskussion	28
7	KONSUMENTFÖRHÅLLANDEN	30
7.1	Konsumentköp	30
7.1.1	Diskussion	31
7.2	Konsumenttjänster	32
7.3	Reglernas bakgrund	32
8	BETYDELSEN AV FRISKRIVNINGSKLAUSULER	34
9	SAMMANFATTANDE ANALYS	36
9.1	Direktkravsrätten och dess räckvidd	36
9.2	Rättsekonomiska synpunkter	37
9.3	Avslutning	38
	BILAGA A	40
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	41
	II Artiklar	42
	III Rättsfallsförteckning	43
	IV Offentligt tryck	43

Summary

The fundamental rule in the Swedish legal system is that a party is only responsible towards other parties bound to a contract. This phenomenon is known as the subjective limitation of contracts. There is however a few situations where this rule is set aside which makes it possible for a party to refer to a contract, although he is not one of the contract parties, while bringing action for compensation against a sub-contractor. The situations that allow direct action are very few in Swedish tort law. In this essay the fundamental principles are presented that in the first place forbids direct action against a sub-contractor. Further the exceptions are presented where direct action yet is possible.

Direct action can be made in some situations within the laws of carriage, product liability, situations regarding real estate etc. Every of these are presented and relevant cases are discussed.

So called linked contracts are in many situations of large interest when it comes to direct action. These contracts are linked together in that matter that they all deal with the way a specific performance should be carried out. One example could be when a buyer has bought goods from a retailer, who has bought it from the producer and it later occur a defect in the product. A possibility to bring direct action can be a result of these kinds of contracts.

The background to the different rules differ, some comes from legislation and some from judgements from the supreme courts. Direct action first occurred in the laws of carriage in the late 17th century. Today a similar possibility shows at a growing number of areas.

After my survey I have found a number of situations where the rules seem inconsistent and I also expose some where I argue to expand the direct action in the Swedish legal system. I present some economic arguments as well as arguments that a system with a larger extent of direct action makes the law of compensation more flexible and appealing. There are nevertheless a number of fundamental principles in the Swedish legal system that opposes a great use of direct action.

Sammanfattning

Utgångspunkten i svensk rätt är att en kontraktspart på inomobligatorisk grund endast svarar gentemot sin kontraktspart. Detta förhållande omnämns ofta som ett avtals *subjektiva begränsning*. Det finns emellertid ett fåtal situationer där denna grundregel åsidosätts så att en skadelidande ändå kan åberopa ett avtal när han söker ersättning av sin medkontrahents medkontahent, trots att han själv inte är en av de parter som slutit avtalet. Möjligheterna att framställa direktkrav är mycket begränsade i svensk ersättningsrätt. I föreliggande uppsats görs en genomgång av de grundläggande principer som i utgångsläget förhindrar möjligheten till direktkrav mot en bakomvarande part. Vidare presenteras de undantagssituationer där sådana krav ändå är möjliga.

Möjligheter till direktkrav finns i vissa situationer inom transporträtten, konsumentköprätten, produktansvarsrätten, fastighetsrätten, försäkringsrätten och inom situationer som kan anses innefattas i begreppet *gränsområden till kontraktsansvar*. En genomgång görs i uppsatsen av respektive område och relevanta rättsfall presenteras och diskuteras.

Av betydelse för möjligheten att framställa direktkrav har i vissa situationer förekomsten av så kallade sammanflätade avtal. Detta är mer eller mindre fristående avtal som tecknats mellan olika parter för utförandet av en viss prestation. Ett exempel på denna typ av avtal är olika tjänsteavtal där köparen avtalar med sin medkontrahent och denne i sin tur ingår avtal med en ytterligare part för utförandet av vissa delar av tjänsten. En möjlighet till direktkrav kan i vissa situationer uppkomma som en följd av den här typen av avtalskonstellationer.

Vissa av direktkravsmöjligheterna grundar sig på lagstiftning, medan andra har vuxit fram i praxis. Tidigast uppvisade transporträtten redan vid slutet av 1800-talet tecken på denna kravtyp. I dag finns motsvarande möjlighet på ett växande antal rättsområden och utvecklingen görs nu företrädesvis i praxis.

Efter min genomgång har jag funnit en rad fall där regelutformningen kan tyckas inkonsekvent och jag har även blottlagt ett antal situationer där jag argumenterar för en utvidgning av möjligheten att framställa krav direkt mot en bakomvarande avtalspart. För detta talar i vissa situationer bland annat rättsekonomiska argument. Det finns emellertid en rad grundläggande principer i svensk rätt som talar mot alltför långtgående undantag från tankesättet med ett avtals subjektiva begränsning.

Förkortningar

AB 92	Allmänna Bestämmelser – för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader.
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
HD	Högsta domstolen
JB	Jordabalken
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
JärnvägsL	Järnvägstrafiklagen (1985:192)
KkL	Konsumentköplagen (1990:932)
KtjL	Konsumenttjänstlagen (1985:716)
KommL	Lag (1914:45) om kommission
Köpl	Köplagen (1990:931)
LuftL	Luftfartslagen (1957:297)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning II
PAL	Produktansvarslagen
Prop.	Proposition
SjöL	Sjölagen (1994:1009)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
VägL	Lag (1974:610) om inrikes vägtransporter (vägtransportlagen)

1 Inledning

1.1 Presentation av ämnet

I svensk skadeståndsrätt finns två huvudtyper av skadeståndsansvar. Dels finns det inomobligatoriska ansvaret där de skadegörande handlingarna bedöms utifrån ett mellan parterna gällande avtal, dels det utomobligatoriska där handlingarna istället bedöms utifrån allmänna principer på skadeståndsrättens område.

En grundregel i svensk skadeståndsrätt är och har under lång tid varit att en skadelidande som vill söka ersättning med åberopande av ett avtal, endast kan göra avtalets bestämmelser gällande gentemot den andre avtalsparten. Det anses alltså inte möjligt att söka ersättning av någon som avtalsparten i sin tur står i avtalsförhållande med. Detta oberoende av om det i själva verket är den senare som ansvarar för den uppkomna skadan och slutligen också kommer att få stå kostnaderna för denna genom regressanspråk från den skadelidandes medkontrahent. På skilda rättsområden finns emellertid situationer där en skadelidande ändå tillåts söka ersättning direkt av en bakomvarande part. Anledningarna till dessa undantag får antas ha olika grund och har också kommit till uttryck på olika sätt inom olika rättsområden.

1.2 Syfte och problemformulering

I föreliggande arbete är syftet att blottlägga vilka situationer som i svensk rätt anses berättiga en part till direktkrav mot en bakomvarande kontraktspart. För detta kommer en genomgång krävas av såväl lagfästa bestämmelser som principer som slagits fast och vuxit fram i praxis. Utgångspunkten i svensk rätt är, som berördes ovan, att varje part skall framställa sina inomobligatoriska krav mot sin avtalspart. Då det finns undantag från denna i svensk rätt grundläggande princip, är det av stort intresse att se till varför respektive undantag får göras och vilka verkningar detta har för parterna och för den svenska skadeståndsrätten som helhet.

För att kunna uppfylla detta syfte har jag för avsikt att behandla följande frågeställningar:

- Finns det någon allmän princip i svensk rätt som förhindrar direktkrav mot en bakomvarande part?
- Om en sådan princip finns, finns det undantag som ändå möjliggör sådana direktanspråk i vissa situationer?
- Vilka fördelar kan anses finnas med varje möjlighet till direktkrav och vilka överväganden har legat bakom att tillåta dem?

1.3 Metod och material

Metoden som har använts i denna uppsats är den rättsdogmatiska metoden där utgångspunkt tas i lagstiftning, förarbeten, rättsfall och doktrin för att fastställa gällande rätt på de behandlade områdena. De tre första av dessa är alla rättskällor och har olika tyngd när gällande rätt skall slås fast. Mest central är lagstiftningen medan förarbeten och rättsfall tillmäts mindre betydelse. Utöver dessa tillmäts också rättsvetenskaplig litteratur, doktrin, en viss betydelse. Litteraturens roll är främst att hjälpa till vid tolkning av rättskällorna, men saknar formellt sätt status som rättskälla.

I framställningen kommer fokus att läggas dels på de lagfästa regler som behandlar en direktkravs rätt genom att dessa presenteras och att de bakomvarande motiven behandlas. När det vidare gäller de situationer som vuxit fram genom domstolsavgöranden blir framställningen annorlunda till sin utformning. Fokus kommer då att läggas vid referat och analys av centrala rättsfall och en diskussion föras kring de skäl som domstolen angivit som avgörande. Genom hela framställningen kommer synpunkter ur doktrinen att belysas för att visa på hur den allmänna synen på respektive situation har varit.

Framförallt i den avslutande diskussionen kommer ett rättsekonomiskt angreppssätt att användas för att försöka förklara varför lagstiftaren och domstolarna har ansett ett undantag från den annars gällande principen vara befogad. Där kommer även en diskussion föras utifrån ett de lege ferenda-perspektiv.

1.4 Disposition och avgränsningar

Föreliggande uppsats har 9 kapitel. I förevarande kapitel ges en kort introduktion till ämnet och hur den fortsatta framställningen kommer att ta sig uttryck. Kapitel 2 behandlar grundläggande principer som hör direktkravs rätten till och i övrigt är av grundläggande betydelse för samtliga senare behandlade rättsområden. I kapitlen 3 till 7 redogörs för de rättsområden som uppvisar möjligheter till direktkravs rätt. De olika delarna kommer i fråga om upplägg att ta sig tämligen annorlunda beroende på vilken grund som finns för respektive regel. På vissa av de presenterade rättsområdena finns de aktuella principerna fastslagna i lag, medan de på andra håll har kommit att växa fram ur praxis.

Detta gör att den förra typen av regler kommer att gås igenom mer deskriptivt och mer utrymme kommer att ges till de bakomvarande argumenten som kommit till uttryck i förarbetena. Den senare typen av regler tjänar emellertid på att presenteras med huvudsaklig fokus på avgöranden från domstolarna och en mer omfattande diskussion kommer att fogas till dessa reglers förväntade räckvidd i liknande situationer. I kapitel 8 görs en redogörelse för vilka verkningar friskrivningar får för möjligheten

för en skadelidande tredje mans möjligheter att utfå ersättning från sin medkontrahents medkontrahent.

Mina egna reflektioner och åsikter kommer huvudsakligen att föras in i den löpande texten, om sammanhanget så kräver kommer detta att göras under en egen rubrik. Som en följd av detta val av disposition kommer den avslutande diskussionen i arbetets nionde och sista kapitel vara av mer sammanfattande slag.

Direktkravs rätt kan också aktualiseras inom ramen för ansvarsförsäkringar. Ett exempel på sådan problematik är vissa delar av övervägandena i det så kallade Securitas-fallet. I arbetet kommer jag att behandla just det avgörandet, men har valt att inte beröra frågorna av mer försäkringsrättslig natur. Orsakerna till detta är dels en omfångsfråga och dels att en sådan ansats skulle ta sikte på andra problemställningar än vad som i övrigt kommer att behandlas i arbetet.

2 Direktkrav - begreppet och dess bakgrund

2.1 Inledning

Med *direktkrav* menas möjligheten att söka ersättning för skada som en bakomvarande part, dvs. en medkontraheuts medkontrahent, orsakat tredje man. Det kan vara fråga om allt från fel i produkter till försen leverans som orsakar merkostnader för en part som den ansvarige för bristen inte står i direkt avtalsförhållande med.

Som kommer att visas nedan kan en direktkravsrätt uppkomma vid olika kontraktstyper såväl som inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten. Rättsfiguren anses ha sitt ursprung i den franska civilrätten. Där skiljer man mellan två huvudtyper av fall som möjliggör direktkravsrätt.¹ Den första, och den som kommer att behandlas i detta arbete, är då en sammanhängande eller sammanflätad² rad av prestationer bildar en relation mellan de medverkande parterna. Ett typiskt exempel är en entreprenad som består av en lång rad avtalskonstellationer där olika parter genom de upprättade avtalen får både direkta och indirekta avtalsförhållanden med andra aktörer. Den andra typen är då en gäldenärs gäldenär har förbundit sig att för gäldenären räkning prestera under vissa givna förutsättningar. Ett exempel på en sådan relation är när ett försäkringsbolag till en tredje man betalar ut skadeståndersättning ur en ansvarsförsäkring. Just detta förhållande kommer som framgått tidigare att utelämnas i detta arbete.

I kapitlet om de transporträttsliga reglerna visas en tidig tendens till direktkrav redan i Sjölagen från år 1891. Företeelsen blev än mer uttalad i svensk rätt i och med införandet i gamla försäkringsavtalslagen (GFAL) år 1927 och i trafikförsäkringslagen år 1929. Rättsfiguren omnämndes i tidig nordisk rätt som *action directe* medan den i angloamerikanska länder kallas *direct claims* eller *direct action*.³

2.2 Huvudregeln

Utgångspunkten i svensk rätt är att en part i ett kontraktsförhållande inte har möjlighet att rikta kontraktuella anspråk mot annan än sin medkontrahent.⁴ Detta betyder att en part inte kan rikta anspråk direkt mot en aktör i tidigare

---

¹ Van der Sluijs, Direktkravsrätt vid ansvarsförsäkring s. 64 ff., Zackariasson, Direktkrav, s. 45 ff.

² Se om detta nedan under 2.3

³ Van der Sluijs, Direktkravsrätt vid ansvarsförsäkring s. 68

⁴ Hellner, Hager & Persson, Speciell avtalsrätt II, 2 häftet, Allmänna ämnen, s. 127, Zackariasson, Direktkrav, s. 121

kontraktsled utan istället får rikta eventuella krav för ett avtalsbrott mot *sin avtalspart*. Principen som slogs fast i fallet NJA 1997 s. 44⁵ gäller oavsett om svarandeparten i fallet har möjlighet att i sin tur föra ersättningsanspråket vidare (dvs. regress) mot ett tidigare säljled eller inte. Principen finns däremot inte fastställd i någon skadeståndsrättslig reglering, utan anses ha sin grund i allmänna principer inom svensk rätt. I det följande kommer en genomgång göras av dessa principer.

En terminologisk förklaring bör nu också göras för att underlätta förståelsen av de i arbetet förda resonemangen. Vid en situation där ett direktkrav blir aktuellt är det den skadelidande (tredje man) som söker ersättning från sin medkontrahents medkontrahent (den bakre gäldenären). Parten omnämns som tredje man på grund av att han i kontrakträttsligt hänseende står utanför det avtalsförhållande där den parten ingår som förorsakat skadan.

2.3 Avtalets subjektiva begränsning och principens grund

Ett avtal mellan två parter är bindande endast för avtalets parter och avtalets förpliktande och berättigande verkningar kan i och med detta bara åberopas av avtalets parter.⁶ Denna princip om ett avtals subjektiva begränsning innebär emellertid inte att ett avtal inte kan ha rättsverkningar för andra än parterna. Utan denna princip skulle det vara möjligt för en tredje man att med stöd i sitt eventuella krav mot sin avtalspart (den främre gäldenären) söka ersättning av en bakre gäldenär och för detta åberopa stöd i det mellan gäldenären och den bakre gäldenären gällande avtalet. En situation där en tredje man tillåts ta över en främre gäldenärs anspråk mot en bakre skulle också kunna ses som ett brott mot allmänna principer om anspråks övergående.⁷

Därtill bör också sägas att detta kunde leda till ett avsteg från reglerna kring borgenärers lika rätt till en gäldenärs egendom. Detta om en av borgenärerna på grund av ett indirekt avtalsförhållande med gäldenärens bakomliggande avtalspart kunde kräva direkt rätt till dennes tillgångar utan att övriga fordringsägare får möjlighet till betalning.

Denna utgångspunkt i svensk rätt har sin grund bland annat i Kommissionslagen (KommL.) 56 §. Här bör kanske påminnas om att med kommissionär förstås den som åtagit sig ett uppdrag att för annans räkning men i eget namn sälja eller köpa varor, värdepapper eller annan lös egendom. Den, för vars räkning försäljningen eller köpet skall ske kallas kommittenten. I KommL. 56 § 1 st. sägs att en tredje man som inträder i ett avtalsförhållande med en kommissionär är begränsad att rikta eventuella

---

⁵ Fallet gällde generalentreprenad där ett avtal mellan en huvudentreprenör och en underleverantör inte ansågs gälla gentemot beställaren av entreprenaden.

⁶ Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s. 138 f.

⁷ Zackariasson, *Direktkrav*, s. 61 f.

anspråk mot sin avtalspart, och är alltså förhindrad att söka ersättning från den bakomliggande kommittenten. Undantag görs för vissa konsumentfall som nämns i 56 a §. Denna regel har varit föremål för överväganden vid flera tillfällen. 1984 diskuterade Kommissionslagskommittén en ändrad ordning för att *skapa symmetri* i avtalsförhållandet som uppstår när en kommissionär är inblandad vid ett avtalslut.⁸ Med detta ville man få till stånd en harmonisering med anglosachsiska rättssystem genom att i vidare mån än tidigare ge tredje man möjlighet att kräva att kommittenten ska fullgöra avtal som kommissionären upprättat med tredje man. Sedan tidigare hade kommittenten å sin sida möjlighet att göra gällande fordringsrätt gentemot tredjeman direkt (57 §). Efter invändningar från vissa remissinstanser som menade att det saknades anledning att ändra på gällande regler,⁹ valde utredningen vägen att föreslå en bibehållen ordning på området.¹⁰ Tungt vägande var här att man annars såg att den svenska ordningen skulle bli allt för olik den gällande i övrig nordiska och kontinentaleuropeiska rättsordningar. I en senare utredning har förslag lagts som till synes enbart skulle innebära språkliga förändringar med avseende på aktuella bestämmelser i KommL.¹¹

Denna grundläggande princip stämmer även väl överens med synen på avtalet i Avtalslagen (AvtL.) där betydelsen i 10 § 1 st. motsvaras av KommL 56 § när denna läses motsatsvis. Tankesättet finns också i Handelsbolagslagen (HBL) 4 kap. 5 § där det sägs: *genom avtal som vid enkelt bolag sluts på bolagsmännens vägnar blir endast den bolagsman som deltagit i avtalet berättigad eller förpliktigad i förhållande till medkontrahenten.*

2.4 Sammanflätade avtal

När en förpliktelse avtalas som kommer att involvera flera utförandeparter eller i övrigt knyter an till prestationer beroende av andra parter än de som sluter det initiala avtalet, talar man om *sammanflätade avtal*. Ett transportavtal är ofta ett tydligt exempel på just detta, då avtalet om *hela* transporten sluts mellan transportkunden och huvudtransportören och där denne i sin tur sluter avtal med en undertransportör som fullgör en begränsad del av transporten. Ytterligare exempel kan vara utförandet av en entreprenad eller annars försäljningen av en vara som genom successiva köp slutligen hamnar hos slutanvändaren. Avtalen behöver inte vara avtalsrättsligt sammankopplade, men är ofta nära sammanlänkade och kan som en följd av detta ändå komma att få rättsverkningar för parter i båda ändarna av kontraktskedjan. Dessa verkningar är företrädesvis av indirekt

---

⁸ SOU 1984:85 s. 170 ff.

⁹ Bland annat anförde Stockholms handelskammare följande: *...allvarligt erinra mot förslaget. Kommittén hade inte redovisat tillräckliga skäl för att överge 56 § KommL:s lösning, vilken är något av en hörnpelare i svensk civilrätt. Förslaget var främmande för svensk rättstradition.* (SOU 1988:63 s. 154)

¹⁰ SOU 1988:63 s. 154 ff.

¹¹ SOU 2005:120 s. 388 ff.

slag snarare än i form av påföljder direkt beroende av det enskilda avtalet mellan två parter där en tredje man i förhållande till den ena av kontraktsparterna kräver ersättning för en uppkommen skada av något slag. Ett annat exempel på sammanflätade avtal kan vara när en transaktion som förutsätter kontakt med en utländsk bank ska verkställas. I sådana situationer krävs ofta att den ena parten avtalar med sin lokala bank som i sin tur kontaktar den utländska banken. Även här uppstår en serie med avtal som sinsemellan är självständiga, men som alla utgör en kedja för att möjliggöra transaktionen.

Som kommer att visas senare i arbetet kan dessa avtal ge upphov till avsteg från huvudregeln att varje part i ett kontraktsförhållande endast ansvarar gentemot sin medkontahent. Dessa undantag skiljer sig även inbördes åt på åtminstone en punkt, nämligen hur det fastställs vem som den skadelidande parten har rätt att rikta sitt krav mot. I vissa situationer är det bara en part som anses svara för uppkommen skada, medan det i andra fall står den skadelidande fritt att välja vilken part i avtalskedjan han vill rikta sitt krav mot, så kallad *multipl ansvarstäckning*.¹²

Hellner påpekar att *sammanflätade avtal* som juridiskt begrepp inte kan anses vara allmänt vedertaget i svensk rätt.¹³ Men uttrycket används alltjämt i litteraturen och beskriver en konstruktion som är av stor betydelse för detta arbete, varför det för min del saknas anledning att vidare problematisera kring denna begreppsbyggnad.

---

¹² Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II s. 136 f.

¹³ Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II s. 136

3 Transporträttsliga regler

3.1 Bakgrund

Efter föregående genomgång av mer allmänna principer skall nu reglerna inom transporträtten belysas. Som nämnts ovan ligger det särskilda hänsynstaganden bakom undantagen att tillåta direktkrav i respektive situation. Inom konsumentköprätten till exempel har möjligheten till direktkrav framkommit för att inte sätta en konsument i ett sämre läge när det bakom en säljare finns andra som kan bära ansvaret för de skador en bristfällig vara har åsamkat köparen. Den beskrivna situationen är exempel på köp i flera led, successiva köp, som bekant också är vanligt förekommande inom andra typer av avtalsförhållanden, däribland vid de tjänsteavtal som ingås när en transport ska utföras. De situationer som kommer att behandlas här är således tjänsteavtal där hela eller delar av tjänstens utförande ombesörjs av annan än köparens direkta avtalspart. Typfallet är då en undertransportör gör sig skyldig till avtalsbrott som gentemot köparen ålägger transportören (dvs. köparens avtalspart) att utge skadestånd. Frågan här blir alltså i vilken utsträckning en köpare kan söka ersättning direkt av en felande undertransportör.

Direktkravsreglerna utvidgades i SjöL. i och med 1936 års lagändringar.¹⁴ Sedan tidigare gällde ett ansvar för den självständiga befälhavaren inte blott gentemot redaren utan också i förhållande till lastägaren. Således kan en tidig typ av inomkontraktuell direktkrav ha formats redan i och med 1891 års SjöL.¹⁵ Med tilläggen år 1936 ansvarar befälhavaren därutöver också i förhållande till ”... annan vars rätt och bästa han har att bevaka”.

I förarbetena klargörs tydligt regelns räckvidd i förhållande till tredjeman; ”*Stadgandet återgår till den tyska handelslagen §512, som uttalar, att befälhavarens ansvar inträder ej blott i förhållande till redaren, utan även gentemot befraktaren, avlastaren och lastmottagare, passagerare, besättning och skeppsborgenär, vars fordran uppkommit på grund av ett kreditavtal, enkannerligen bodmeriborgenär. Såsom inom teorin har betonats, har stadgandet – liksom ock 59 § sjölagen (nuvarande SjöL 6 kap 11 § - min anmärkning) den dubbla betydelsen, dels att befälhavarens ansvar skärpes, såsom vore han bunden ex contractu, dels ock att den skadade i samma omfattning har direkt talan mot honom.*”¹⁶

3.2 Gällande reglering

De transporträttsliga reglerna intar i vissa avseenden en särställning i fråga om möjligheten till krav direkt mot en bakomvarande part. För att förklara

---

¹⁴ NJA II 1936 s 295

¹⁵ NJA II 1891 s 48

¹⁶ NJA II 1936 s. 295

vilken utformning reglerna har fått, har det påpekats att en undertransportör, dvs. medkontrahentens medkontrahent, i avtalsrättsligt hänseende bör betraktas närmast som medhjälpare tillhuvudtransportören.¹⁷ Normalt när man talar om den här typen av ansvar är frågan i vilken mån arbetsgivaren kan ställas till svar för sin anställdes handlingar. I det här förhållandet är situationen emellertid den omvända. Det intressanta blir istället att se till i vilken mån ett ansvar kan utkrävas av undertransportören (motsvarande arbetstagaren vid principaljämförelsen) direkt.

Enligt resonemanget ovan kan transportkunden i vissa situationer kräva ersättning inte enbart utifrån reglerna om utomkontraktuellt skadestånd, utan även utifrån de strängare som gäller vid kontraktsförhållanden. Den bakomvarande tanken synes vara att en part som tagit en last i sin besittning för utförandet av en transport, har en större vårdplikt än en annan aktör som i andra sammanhang har någon annans egendom i besittning. Detta ansvar uppkommer således trots att det mellan parterna inte direkt finns något kontraktsförhållande. Intressant blir då att se till vilket moment vid transporten som binder även undertransportörer vid avtalet till transportkunden. Här framstår överlämnandet av själva lasten och medföljande transportdokument spela en helt avgörande roll.¹⁸

Med *fel* menas i det här sammanhanget när det transporterade godset till viss del eller i sin helhet har skadats under transporten, eller fall där godset avlämnats med dröjsmål.¹⁹ Reglerna för de olika transportsätten skiljer sig åt på vissa centrala delar men uppvisar alltså viktiga gemensamma drag vars uppkomst och grund kommer att diskuteras i nästföljande avsnitt. När det gäller godstransport i form av fartygs- och flygtransport svarar undertransportör för fel som uppstått under den delen av transporten som han själv utfört.²⁰ Här framträder en viktig skillnad då alla undertransportörer vid väg- och järnvägstransport ansvar för fel som uppkommer under *hela* transportkedjan, alltså oavsett om de själva ansvarade för godset vid tillfället för skadans uppkomst.²¹ Gemensamt är att den avtalande transportören, dvs. transportkundens avtalspart kan göras ansvarig enligt samtliga transportslag för fel som uppstått under hela transportkedjan.²² För uppkomna skador svarar de ansvariga transportörerna solidariskt²³ och kan regressvägen fördela ansvaret sinsemellan.

---

¹⁷ Rodhe, Handbok i sakrätt, s. 324

¹⁸ Grönfors i SvJT 1975 s. 521 ff.

¹⁹ Grönfors, Successiva transporter, s. 51

²⁰ SjöL. 13 kap § 36 1 st. samt Montrealkonventionen av den 28 maj 1999 art. 40-41 som enligt LuftL. 9 kap. § 2 gäller som svensk lag.

²¹ JärnvägsL. 3 kap. 32 § samt VägL. § 43 p. 1. Vid vägtransporter inskränks möjligheten till krav till den första och den sista transportören i kedjan, samt den som utförde den delen av transporten där felet uppstod.

²² SjöL. 13 kap § 35 1 st., Montrealkonventionen art. 40-41, VägL. § 43 p. 1. samt JärnvägsL. 3 kap. 32 §.

²³ SjöL. 13 kap § 37 1 st, Montrealkonventionen art. 40-41, VägL. § 43 p. 1. samt JärnvägsL. 3 kap. 32 §.

3.3 Diskussion

Bland de skäl som anses legitimera möjligheten till direktkrav just på transporträttens område anges framförallt svårigheterna som uppkommer när kontraktsparten befinner sig på avlägsen ort och därför kan vara svår att komma i kontakt med. Samtidigt har det antagits att en skadelidandes möjlighet att utfå ersättning underlättas om även undertransportörer görs tillgängliga för ersättningsanspråk.²⁴ Med samma motivering har regler för vissa transportsätt (se föregående avsnitt) införts som begränsar den skadelidandes kravrätt till bl.a. den transportör som utför den sista delen av transporten. Tanken härmed har återigen varit att förenkla för den skadelidande, i det fallet främst godsmottagaren, att söka ersättning för uppkommen förlust av den sista aktören i fraktkedjan som ofta förväntas finnas representerad på den ort där avlämnandet skett.²⁵ I förarbetena som låg till grund till reglerna på vägtransportområdet nämns också argumentet att en ordning där den skadelidande kan vända sig mot flera parter också kan antas leda till färre regressanspråk fraktförarna emellan.²⁶

Som tidigare antytts är det själva omhändertagandet av godset som anses som det moment som binder en undertransportör vid transportavtalet.²⁷ Som tillägg till detta kombineras detta ofta med att ett fraktdokument upprättas eller vidarebefordras till nästa aktör i transportkedjan.

Med detta sagt bör det reflekteras över den kravrätt som tillfaller transportkunden. Som nämnts inledningsvis i detta arbete har utgångspunkten varit att se till fall där en skadelidande har rätt att mot en tredje man söka ersättning för skada han lidit. Fallet med transportskador intar utifrån detta förhållningssätt en särställning då reglernas utformning bygger på att skadevållaren i själva verket har antagit en relation till transportkunden som avtalsrättsligt kan liknas vid ett kontraktsförhållande.²⁸

---

²⁴ Rodhe, Handbok i sakrätt, s. 307

²⁵ Prop. 1974:33 s. 128

²⁶ Prop. 1968:132 s. 57

²⁷ Rodhe, Handbok i sakrätt, s. 328

²⁸ Grönfors, Sjölagens bestämmelser om godsbefordran, s. 186

4 Produktansvar

4.1 Inledning

Med produktansvar förstås enligt svensk rätt ansvar för skadebringande egenskaper hos en såld vara, oberoende av vem som är ansvarig för säkerhetsbristen.²⁹ Ansvaret anses vara utomobligatoriskt och sådana skador skall alltså inte bedömas utifrån köprättsliga regler.³⁰ Nedan kommer de regler och principer att behandlas som utgör ramarna för det svenska produktansvaret. Till en början kommer en genomgång av Produktansvarslagen att göras, denna del är förhållandevis oproblematiserad och framställning blir därmed omfångsmässigt anpassad efter detta. Den senare delen om produktansvar som åvilar mer eller mindre allmänt vedertagna principer kräver däremot en mer djupgående genomgång av såväl principernas grund som relevant praxis.

4.2 Med stöd i speciallagstiftning

Med speciallagstiftning (*lex specialis*) avses här Produktansvarslagen (PAL) i förhållande till SKL som är *lex generalis*. Skadelidande kan enligt PAL § 1 söka ersättning för personskada av den som ansvarar för en produkt som varit behäftad med en säkerhetsbrist. Reglerna gäller även sakskada som drabbar konsumentegendom men däremot aldrig situationer där skadan består i ren förmögenhetsskada. Lagen som har sin bakgrund i ett EG-direktiv³¹ ger en slutkund rätt att på utomobligatorisk grund söka ersättning från tillverkare, importör eller säljare av produkten (6-8 §§). Parter senare i distributionskedjan skall endast bli ansvariga i den mån de inte kan anvisa kravet vidare till någon i tidigare led. Emellertid finns en del undantag från reglerna om vem ansvaret träffar. Detta kommer emellertid inte närmare beröras här då det saknar betydelse för uppsatsens ämne.³²

Produktansvaret är ovanligt i så motto att den skadelidande har möjlighet att i många fall söka flera parter som ansvariga för den uppkomna skadan. Det strikta ansvaret enligt PAL träffar alltså den som köparen väljer att kräva, till exempel säljaren, om denne inte förmår lägga över ansvaret på någon i tidigare säljled.³³ Tanken bakom lagstiftningen är att den som enklast och till lägsta möjliga kostnad kan tillse att produkter som finns på marknaden är säkra i tillfredsställande grad skall åläggas ansvaret för eventuella fel. Dessa rättsekonomiska hänsynstaganden väger tungt i

---

²⁹ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 307

³⁰ Principen slogs fast i NJA 1918 s. 156. Regeln finns numera också i KöpL § 67 1 st. 2 men.

³¹ Direktiv 85/374/EEG

³² Se vidare PAL § 8

³³ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 313

motiven till lagstiftningen där tillverkaren anses kunna försäkra sig mot möjliga anspråk till följd av säkerhetsbrister och i förlängningen därför sprida kostnaden för dessa över hela kollektivet av köpare.

Utöver skyddet i PAL har konsument även möjlighet att söka ersättning för produktskada enligt konsumenträttslig lagstiftning. Enligt KkL. § 31 och KtjL. § 31 4 st. kan ersättning krävas för skada på konsumentegendom. I KkL. § 46 ges också möjlighet att söka någon i bakomvarande säljled om hans kontraktspart inte kan betala.

I KkL finns också en regressbestämmelse (§ 11) som ger en part som utgivit ersättning till en konsument enligt KkL eller KtjL rätt till ersättning från den som enligt PAL ska ersätta hela eller de delar av skadan som kan kopplas till en säkerhetsbrist. Med detta förstås givetvis att till exempel ett köprättsligt felansvar faller utanför bestämmelsen. En skadelidande kan som anförts tidigare hoppa i detta regressled för att genom direktkrav söka den ansvarige.

4.3 Utan stöd i speciallagstiftning

Som nämnts ovan är PAL inte allomfattande och det finns många situationer där ansvaret får krävas med stöd i andra regler. Lagen kan exempelvis inte tillämpas på sakskada på annat än konsumentegendom eller annars skador som uppkommit vid entreprenad eller reparationsarbete. Även om PAL skulle vara tillämplig är det helt upp till den skadelidande att välja om han vill åberopa dessa eller annars de regler som i övrigt anses gälla på produktansvarets område. Med dessa övriga regler menas antingen culpaansvar enligt SKL eller de principer som har frambildats i praxis. De senare omnämner Hellner som en utveckling av culpaansvaret.³⁴

I det kommande görs en ingående genomgång av ett par rättsfall som har kommit att bli centrala i synen på produktansvaret utanför PAL. Utöver att referaten kommer att ta sikte på överväganden som kan anses ha anknytning till just möjligheten till direktkrav, kommer även en efterföljande analys att belysa problematiken ytterligare. Avgörandena är som sagt centrala och domstolarna har ofta hänvisat till dessa i senare avgöranden, men presentationen är av naturliga skäl inte så omfattande att alla möjliga aspekter kommer att kunna belysas.

4.3.1 NJA 2001 s. 309 – Castrol-fallet

I fallet hade ett tågåkeri beställt smörjolja till ett antal diesellok av leverantören Matab. Denne kontaktade oljebolaget Castrol som senare levererade oljan direkt till tågåkeriet. Vid beställningen uttalades särskilt att oljan skulle vara fri från zink, då det i lokens motorer fanns en silverlegering

---

³⁴ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 317

som kunde skadas om så inte var fallet. Representanter för Castrol var närvarande när denna egenskap hos den efterfrågade oljan diskuterades. Den senare levererade oljan innehöll alltså zink vilket fick till följd att locket fick omfattande skador. I fallet står det klart att ansvaret för att felolja kom att levereras helt faller på Castrol och att säljaren Matab inte på något sätt kan anses försumlig.

HD konstaterar att i enlighet med principen som fastslogs i NJA 1997 s. 44³⁵ kan köparen inte kräva ersättning på inomobligatorisk grund av sin medkontrahents medkontrahent. Matab ansågs därför få svara även för Castrols oaktsamhet. Rättsfrågan blir om Matab enligt köprättsliga regler skall svara endast för värdet på den levererade oljan, eller om ett produktansvar kan anses föreligga som skulle möjliggöra ersättning även för de uppkomna skadorna på dieselmotorerna. Domstolen tar fasta på ett uttalande som gjordes i förarbetena till 1990 års köplag där det slogs fast att produktansvaret för sakskador även fortsättningsvis bör bedömas utifrån allmänna skadeståndsrättsliga principer som gäller för produktskador, givet att någon garanti eller särskild utfästelse inte har uttalats (principen kommer till uttryck i KöpL 40 § 3 st.).³⁶

I fallet ansågs just ett sådant garantiåtagande åvila Matab, detta genom en *"tyst utfästelse"* om att den levererade oljan inte skulle innehålla zink. HD anför: *"...Om någon överenskommelse inte träffats men säljaren har tillhandahållit en vara under former som kan anses jämförliga med att han har utfäst att en vara har vissa egenskaper..."*³⁷

4.3.1.1 Diskussion

Ramberg ställer sig mycket kritisk till HD:s argumentation om tillämpningen av Köplagens regler i fallet.³⁸ Han konstaterar att något ansvar (enligt § 67 1 st.) för annat än den sålda varan inte kan bli aktuellt med mindre än att ett sådant ansvar har avtalats mellan parterna, eller annars särskilt utfästs (i likhet med § 40 3 st.). Han hänvisar till lagstiftningsarbetet som föregick den nu gällande ordningen där produktansvaret mellan näringsidkare uttryckligen lämnades utanför Köplagens reglering, och tycker inte att det är domstolens sak att utbilda praxis i strid med motiven till lagen.

Ramberg argumenterar att HD närmast använder regeln i § 40 3 st. för att, som det förefaller, få situationen att falla under köprättsliga regler. Denna ansats blir emellertid märklig när det köprättsliga ansvaret uttryckligen inte omfattar skador på annat än den sålda varan (produktskador).

För egen del kan jag förstå kritiken och möjligen också instämma i vad författaren anför mot slutet av sitt inlägg om argumentationen i domen, att *"har man väl funnit att köparen bör hållas skadeslös gäller det att finna en rättsgrund"*. Det råder ingen tvekan om att en ordning som under rådande

---

³⁵ Se kap. 2.1 ovan

³⁶ Prop. 1988/89:76 s. 54

³⁷ NJA 2001 s. 309 (s. 317)

³⁸ Ramberg, JT 2001-02 s. 408 f.

förutsättningar inte berättigar beställaren någon ersättning inte kan anses särskilt tilltalande i skadeståndsrättsligt hänseende. Som HD också konstaterar gjordes uttalanden från lagstiftaren att denna del av produktansvaret (dvs. det mellan näringsidkare) skulle vidareutvecklas genom praxis, snarare än genom lagstiftning. Just detta har HD gjort i fallet, men till sin hjälp har man tagit köprättsliga regler som uttryckligen *inte* gäller på just produktansvarets område.

Självfallet är det lite egendomligt att använda sig av vissa regler för att på så vis legitimera vidare tillämpning av resterande regler i samma lagstiftning, när just den aktuella regleringen uttryckligen undantar de i fallet aktuella skadetyperna. Inte desto mindre tycker jag att avgörandet är väl avvägt just vad gäller hänvisningen till KöpL § 40. Domstolen borde emellertid ha varit tydligare att i det avseendet understryka att diskussionen kring mer eller mindre uttryckliga utfästelser endast gjordes som en analogi utifrån köplagens regler om garantiansvar.

4.3.2 NJA 1986 s.712 – Hamnkranfallet

I ett fall från år 1986 tog HD ställning till en situation där ett hamnbolag hade köpt en hamnkran som senare kom att välta med stora skador på kranen som följd. Det visade sig att en överlastindikator som fanns fogad i kranen inte fungerade och detta ansågs vara orsaken till att kranen kom att välta. Följden blev huvudsakligen stora skador på kranen. Det mest naturliga skulle vara att köparen direkt av säljaren krävde ersättning för de skador man haft med åberopande av ett köprättsligt felansvar. Mellan hamnbolaget och säljaren av kranen fanns emellertid i köpekontraktet inskrivet en beloppsbegränsning för eventuella skadeståndsanspråk. Denna begränsning understeg klart storleken på de uppkomna skadorna varför köparen istället valde att söka ersättning från den underleverantör till säljaren som levererat den bristfälliga säkerhetsanordningen. Denne hade själv inte tillverkat den bristande komponenten som fanns som en del i överlastindikatorn, men ansågs alltså som culpös på grund av bristande kontroll när den levererade delen sattes samman och såldes till kranstillverkaren. Underleverantören svarade i målet att man inte ansåg sig vara rätt part att svara för de uppkomna skadorna. HD menade emellertid att ansvaret föll på dem då den levererade överlastindikatorn utgjorde en *väsentlig säkerhetsanordning* i kranen och att fel i dess funktion hade inneburit en betydande risk för person- och sakskada. Som tillverkare ansågs bolaget ansvarigt för försummelse vid kontrollen av överlastindikatorn, oavsett om man själva tillverkat den felande komponenten eller, som i fallet, man integrerat en underleverantörs beståndsdel (i det här fallet en omkopplare). HD ålägger således bolaget ansvar även för underleverantörs oaktsamhet, och anser därmed att handhavandet med säkerhetsutrustningen till kranen är att betecknas som *non delegable duties*, vilket är mycket sällsynt förekommande i svensk

rätt.³⁹ Utgångspunkten för att ett sådant ansvar ska kunna åläggas en part är i stort sätt att ansvaret framgår genom särskild författning och alltså inte bara framkommer i allmänna rättsgrundsatser.⁴⁰

4.3.3 Diskussion

Avgörandet är på många sätt sällsynt och gav upphov till omfattande debatt. Det säregna var det avsteg som gjordes från huvudregeln att man i utomobligatoriska förhållanden som underleverantör endast svarar för sin egen oaktsamhet, samt att förhållandet mellan det köprättsliga felansvaret och produktansvaret utifrån de här specifika förutsättningarna klar klagjordes.

I fallet åläggs emellertid svarandesidan ansvar även för den oaktsamhet som dennes leverantörer gjort sig skyldig till. Avgörande var när HD påpekade att den felande överlastindikatorn var en *väsentlig säkerhetsanordning*⁴¹ i den levererade kranen och att dess bristande funktion riskerat att få stora skador som följd, materiella såväl som personskador. Följden av den bristfälliga komponenten blev omfattande skador, och det kan då vara på sin plats att understryka att det var just detta som föranledde detta ansvar som undantag från vad som normalt gäller. Det har ifrågasatts vilken betydelse avgörandet har när säkerhetsbristen ger upphov till skador av mindre omfattning och där säkerhetsanordningen är mindre väsentlig än vad som var aktuellt här.⁴² Men klart är i varje fall att när en säkerhetsanordning anses vara av *väsentlig art* i fråga om vilka följder brister i dess funktion kan få, blir det möjligt att ålägga en underleverantör ett ansvar för *non delegable duties*, det vill säga oberoende av eget vållade.

När fallet refereras är det ofta justitieråd Bengtssons tillägg som framhålls. Denne gör gällande att fallet klagör hur ansvaret för produktskador förhåller sig till inomkontraktuellt ansvar, och att det till skillnad från vad svarandeparten i fallet förde fram, saknar betydelse att det för den skadelidande också fanns en möjlighet att söka ersättning från säljaren av kranen på köprättslig grund. Han menar också att givet samma förutsättningar (det vill säga att fråga är om fel i en väsentlig säkerhetsanordning) finns det inget som talar emot att produktansvaret även bör täcka in skador på produkten i sig i vilken den felande komponenten infogats. Detta trots att ett produktansvar i utgångsläget utesluter just skador som förorsakas på den köpta varan.

---

³⁹ Ullman s. 59

⁴⁰ Hellner, Radetzki s. 166 f.

⁴¹ Uttrycket diskuteras nedan under 5.4.3

⁴² Bengtsson & Ullman s. 56

4.4 Sammanfattande diskussion

Vilka tankar finns då bakom reglerna om produktansvar och de möjligheter som med dessa uppkommer för en köpare av en produkt att söka ersättning för uppkommen skada även av andra än sin medkontrahent? Produktansvaret anses med gällande utformning möjliggöra att ansvaret för produkters brister kanaliseras till den part som enklast och till lägsta kostnad kan tillse att produkten är fri från skadebringande egenskaper.⁴³ Den primärt ansvarige, tillverkaren, förväntas genom denna konstruktion att så långt det är möjligt tillse att produkterna är säkra. Genom denna direktkravs rätt kommer kostnaderna för produkter med bristande säkerhet i slutändan att bäras av kollektivet av köpare i form av något högre priser för att täcka de kostnader systemet ger upphov till för tillverkarna.

Utöver rent rättsekonomiska aspekter som nu diskuterats får också ordningen med direktkrav i produktansvarsreglerna den fördelen att det finns ett tydligt incitament att framställa och tillhandahålla varor som är säkra också i bemärkelsen att personskador undviks. Om blott ett köprättsligt ansvar skulle aktualiseras, är det mer tveksamt om tillverkaren i alla situationer skulle vara den som i slutändan stod för kostnaderna som hans bristande produkter ger upphov till. Det samma kan antas gälla även om culpaansvaret finns som alternativ väg för skadetäckning. Detta i och med att den skadelidande då går miste av de fördelar som följer med det strikta ansvaret som tillämpas enligt produktansvarsreglerna.⁴⁴

---

⁴³ Prop. 1990/91: 197 s. 43 ff.

⁴⁴ Prop. 1990/91: 197 s. 76 ff. samt s. 81 ff.

5 Gränsområden till kontraktsansvar⁴⁵

5.1 Inledning

Hittills har behandlats situationer där den skadevällande parten på något vis har kunnat anses stå i kontraktsförhållande till den skadelidande, om inte direkt så åtminstone indirekt. Det finns emellertid fall där ansvar har ansetts uppkommit även utan någon egentlig avtalsrättslig koppling.

För att grovt generalisera innebär direktkravsrätten inom såväl transporträtten, fastighetsrätten (se kap. 6 nedan) som inom reglerna om produktansvar under vissa omständigheter en möjlighet för den skadelidande att välja vem i den förevarande kontraktskedjan han vill söka ersättning från. När det gäller situationerna i förevarande kapitel förhåller det sig emellertid annorlunda, vilket i grunden beror på att ansvaret grundas på helt och hållet utomobligatoriska regler, trots att det aktuella ansvaret är helt beroende av ett kontraktsförhållande mellan två andra parter. Trots denna grundläggande skillnad är beröringspunkterna till fallen med renodlad direktkravs rätt så många att det känns befogat att behandla detta i arbetet.

5.2 Ansvar för värderingsintyg

En dylik situation visar sig i fallet NJA 1987 s. 692 (det så kallade Konefallet) där en värderingsman ställdes till svars för en gjord värdering. Felet som bestod i en oaktsamt utförd värdering ledde till att fastigheten som var föremål för bedömning, åsattes ett allt för högt värde. Värderingen beställdes av den blivande köparen av fastigheten och låg till grund för det lån som Kone beviljade köparen med fastigheten som säkerhet. När köparen senare gick i konkurs och värdet på fastigheten i själva verket visade sig vara betydligt lägre än det angivna, väcktes talan mot värderingsmannens arbetsgivare. HD konstaterar att ett intyg av detta slag oftast utfärdas för att fungera som beslutsunderlag vid exempelvis köp eller belåning av fastigheter och att uppdragsgivare kan vara allt från fastighetens nuvarande ägare till en i framtiden möjlig långgivare. Det påpekas att värderingsmannen måste ha insett att hans utlåtande kunde komma att ligga till grund för olika typer av beslut. Vidare sägs att den som med fog satt sin tillit till ett sådant intyg inte ska svara för följderna om det senare visar sig vara missvisande som en följd av värderingsmannens vårdslöshet.

Ett ansvar för sådan vårdslöshet ansågs gälla för den som yrkesmässigt åtagit sig uppdrag för fastighetsvärdering också i förhållande till tredje man.

---

⁴⁵ Titeln tagen från Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 75

Detta gäller om inte värderingsmannen friskrivit sig mot sådant ansvar, vilket i så fall skall framgå av det gjorda intyget. Hellner påpekar att ansvaret troligen inte ska ses som ett utvidgat kontraktsmässigt ansvar, utan snarare ett tecken på ett mer vidsträckt utomobligatoriskt ansvar för värderingsmän.⁴⁶

I det senare rättsfallet NJA 2001 s. 878 gjorde HD klart vad det är som grundar ett utomobligatoriskt ansvar vid ett värderingsintyg. I ett kontraktsförhållande i allmänhet är det själva avtalsförhållandet som är rättsgrunden. Motsvarande moment i en relation där kontrakt saknas är om den skadelidande (kreditgivaren i de båda fallen) haft fog för att fästa tillit till det aktuella värderingsutlåtandet.⁴⁷ Avgörande för bedömningen om tredje man (banken i det här fallet) haft sådant fog för tillit är exempelvis om det i intyget framgått att det endast är avsett för visst ändamål och inte skall tillskrivas en mer allmän räckvidd. Kan det anses att tredje man borde ha insett att intyget innehöll vissa begränsningar, måste han för att i framtiden kunna kräva eventuell ersättning, förvissa sig om att värderingsmannen inte avsett att friskriva sig från eventuella följder om underlaget skulle komma att användas vid kreditgivning.

Kleineman påpekar att den slutsatsen bör kunna dras av avgörandet, att det inte uttryckligen krävs en friskrivning från värderingsmannens sida, utan snarare kan framgå av intyget och de instruktioner som föregick uppdraget, vad tanken med det har varit.⁴⁸ Det faller därför ett tungt ansvar på den tredje man som väljer att förlita sig på dess innehåll, att denne har kontrollerat att intyget har den form som krävs för att också denne skall kunna åberopa detta vid en eventuell tvist.

Kleineman är samtidigt tydlig med vilka risker som följer med en utökning av området för ren förmögenhetsskada i situationer liknade denna. Det bör enligt honom uppställas krav på tydlig anknytning till ett avtal mellan andra parter och ett uppenbart och för den skadeståndskyldige klart uppfattbart skyddsvärt intresse hos en bestämd person eller en klart begränsad krets av personer.⁴⁹

5.3 Medverkan till annans kontraktsbrott

I ett fall som handlar om en i ett avtalsförhållande utomstående parts ansvar för otillbörlig medverkan till kontraktsbrott handlar NJA 2005 s. 608. Den behandlade tvisten hade sitt ursprung i att hamburgerkedjan Max valde att byta lokal i Luleå. För att inte riskera att en konkurrerande verksamhet skulle öppna i den gamla lokalen och därmed riskera att invanda kunder valde den nya aktören, slöt man ett avtal med den nya hyresgästen. Avtalet syftade till att förhindra att just en konkurrent skulle komma i besittning av

---

⁴⁶ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 76

⁴⁷ Kleineman, JT 2001-02 s. 625 (s. 630)

⁴⁸ Kleineman, JT 2001-02 s. 625 (s. 633)

⁴⁹ Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 459 f.

hyreskontraktet. Den nya hyresgästen Lotsbåten och dess representant T.E. uppgav att man hade för avsikt att etablera ett konstgalleri i lokalen. I överlåtelseavtalet sades att Lotsbåten inte fick överlåta lokalen till någon annan och i andra hand att om man själv ville bli fri från hyreskontraktet, man i första hand skulle erbjuda Max att på nytt ta över som hyresgäst.

Bara kort efter att kontraktet upprättades överläts emellertid hyresrätten till bolaget Frasses för att denne skulle starta egen hamburgerrörelse i lokalen. Det framkom att Frasses i samband med att avtalet upprättades mellan Max och Lotsbåten, genom aktieförvärv kommit att ta kontroll över Lotsbåten och att Lotsbåten i själva verket aldrig haft för avsikt att etablera någon verksamhet i lokalen.

Max stämde Frasses och åberopade skadeståndsgrundande anstiftan eller medverkan till kontraktsbrott och sökte ersättning för omsättningsbortfall. I sin bedömning påtalar HD att det i utgångsläget saknas möjlighet för en skadelidande part att söka ersättning för kontraktsbrott från annan än den andre avtalsparten. Detta förhindrar emellertid inte part att utkräva ansvar från en tredje man som *på ett kvalificerat otillbörligt sätt ingriper i andras avtalsförhållanden*.⁵⁰ Det konstaterades att Max svikligen förletts att ingå avtalet genom Lotsbåtens och Frasses samverkan och att Frasses därför skall ersätta uppkommen skada på utomobligatorisk grund. Avgörandet föregicks av en talan mot Lotsbåten där denne förpliktades att utge skadeståndsersättning till Max. Då Lotsbåten senare gick i konkurs och hyreskontraktet dessutom innehades av Frasses väcktes talan mot denne istället.

Vad som är intressant med avgörandet i avseende av vad som behandlas i förevarande arbete, är möjligheten att utdöma ansvar för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden där ett avtalsförhållande får direkt påverkan på den bedömningen. Utgångspunkten för denna typ av ersättning är enligt SKL 2 kap. 2 § att den blir aktuell om ett brott har föranlett skadan. I övrigt har det ansetts möjligt för sådant ansvar också som en följd av särskild lagstiftning inom olika rättsområden (t.ex. Konkurrenslagen och Marknadsföringslagen).⁵¹ I domen markerar HD att ersättning för ren förmögenhetsskada även kan utfalla i andra situationer än de nämnda. Förhållandena i fallet där en tredje man otillbörligt ingripit i ett avtalsförhållande så att den ena parten kommit att handla på ett sätt som kommit att skada motparten grundar just ett sådant ansvar. Detta sätt att grunda ansvar för en utomstående part (så kallad kollusion) var enligt Bernitz sparsamt behandlat i tidigare domar, men hade tidigare av framförallt Kleineman och Bernitz själv behandlats och förespråkats i doktrin.⁵²

Avgörandet ger en tydlig fingervisning om möjligheten till skadestånd från en part som står utanför ett kontraktsförhållande, men som genom sitt handlande kan komma att få utge ersättning till någon av de avtalande parterna.

---

⁵⁰ NJA 2005 s. 608 (s. 640)

⁵¹ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 67 ff.

⁵² Bernitz, JT 2005-06 s. 620 (s. 625f.)

5.4 Ersättning för vårdslöshet på utomobligatorisk grund

5.4.1 Bevakningsföretags ansvar

I fallet NJA 2001 s. 711 hade ett inbrott ägt rum i ett bankvalv med skador dels på själva valvet och därtill skada i form av tillgripen egendom tillhörande bankens kunder. För bevakningen av banken hade Securitas anlåtats.

Inbrottet ansågs möjligt att genomföra genom att bevakningsföretaget hade agerat grovt vårdslöst. Efter att banken utfått ersättning från sin försäkring för skadorna på valvet och kunderna för värdet av det som stals, sökte försäkringsbolaget Wasa i bankens ställe regressvis ersättning från Securitas för de skador de genom sitt vållande orsakat banken/försäkringsbolaget.

HD konstaterade att Securitas vårdslöshet utgjorde ett kontraktsbrott endast i förhållande till banken och inte gentemot kunderna, varför ett krav på inomkontraktuell grund endast kunde bli aktuell för skadorna på själva valvet.⁵³ Vad vidare gäller kravet på utomkontraktuell grund säger HD i korta ordalag att bevakningsföretaget inte kan göras skadeståndsskyldig på grund av sin underlåtenhet att agera. Huvudregeln i denna typ av fall är som bekant att utomstående endast under särskilda omständigheter har en skyldighet att agera.⁵⁴ Med utgångspunkten att passivitet inte kan föranleda skadeståndsansvar brukar undantag göras för då den utomstående anses ha en plikt att handla. Detta synsätt är inte allt för klagörande men man brukar säga att när en handlingsskyldighet finns lagfäst så är detta ett tydligt tecken på att också skadeståndsskyldighet kan inträda vid passivitet.

Emellertid krävs det inte lagstiftning för att ett sådant ansvar ska anses föreligga utan det kan annars räcka med andra förhållanden för att en part ska anses skyldig att agera för att undgå skadeståndsskyldighet. Det kan konstateras, i likhet med vad Bengtsson har framfört, att HD i fallet jämställer Securitas med utomstående som gentemot tredje man (i fallet innehavarna av bankfacken) inte har någon skyldighet överhuvudtaget att agera för att förhindra hotande skada.⁵⁵ Denne argumenterar vidare att det är orimligt att Securitas i och med avtalet med banken inte på något vis ska anses skyldig att agera i förhållande till bankfackskunderna. Han uttrycker sin syn som att *det skulle alltså föreligga ett sorts avtal till förmån för tredje man*.⁵⁶ Han menar att banken genom bevakningsavtalet flyttat över sin vårdplikt över bankkundernas egendom till Securitas, eller åtminstone att Securitas som en naturlig del av avtalet också hade en handlingsplikt i förhållande inte bara till den bevakade lokalen, utan också lokalens innehåll.

---

⁵³ För denna fastslagna princip hänvisades till NJA 1997 s. 44

⁵⁴ Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt s. 111 ff

⁵⁵ Bengtsson, SvJT 2004 s. 829 f

⁵⁶ Bengtsson, SvJT 2004 s. 830

5.4.2 Underentreprenörers ansvar

I två snarlika fall har ansvaret för en underentreprenör som vållat skada på uppdragsgivarens fastighet behandlats.

I RFS 2002:6 (Bravida- domen) hade en underentreprenör orsakat skada på i huvudsak annan egendom än den som ingick i uppdraget. Fastighetsägaren krävde ersättning direkt av den vållande entreprenören efter det att preskriptionsfristen för ersättning löpt ut enligt det mellan parterna gällande standardavtalet AB 72. Hovrätten framförde att AB 72 visserligen inte uttryckligen förbjöd möjlighet till ett utomobligatoriskt skadeståndskrav, men att bestämmelsernas syfte och innehåll tydde på att ett sådant krav inte var möjligt. Med detta sagt ansågs den skadelidande vara införstådd med att hans möjlighet till eventuell ersättning begränsades av vad som stadgas i de avtalade standardvillkoren. Talan ogillades.

I det senare fallet NJA 2007 s. 758 skulle en bostadsrättsförening byta stammar och anlita för arbetet NCC som generalentreprenör. NCC anlita i sin tur IVAB som underentreprenör för utförandet av VVS- arbetena. I båda avtalskonstellationerna (dvs. den mellan föreningen och NCC samt mellan NCC och IVAB) gällde standardavtalet AB 92. Under arbetet släppte en ventilkoppling som IVAB installerat i ett badrum vilket fick till följd att stora mängder vatten kom att skada, inte bara badrummet utan också andra delar av fastigheten som inte var föremål för de aktuella stambytena. För skadorna fick föreningen ersättning från sin fastighetsförsäkring hos IF Skadeförsäkring. IF övertog därmed rätten att söka ersättning från IVAB som orsakat skadan. IVAB hade i sin tur en ansvarsförsäkring hos försäkringsbolaget Zürich. Förutsättningarna i målet var i allt väsentligt identiska med de som låg till grund för Bravida- domen, med den betydelselösa skillnaden att det gällande standardavtalet i det fallet var AB 72.

Rättsfrågan i 2007 års fall var huruvida IVAB i egenskap av underentreprenör till NCC hade ett inom- eller utomkontraktuellt ersättningsansvar gentemot beställaren av arbetet eller om IVAB endast ansvarade gentemot sin avtalspart NCC. I målet var det mellan parterna ostridigt att det var IVAB som genom sin vårdslöshet ansvarade för de uppkomna skadorna. Domstolen konstaterar inledningsvis att ett ersättningsanspråk på kontraktsgrund endast kan bli aktuellt mot den direkte avtalsmotparten, jfr NJA 1997 s. 44.⁵⁷

Beträffande det utomkontraktuella ersättningsanspråket enligt culparegeln i SKL 2 kap. 1 § påminner HD om SKL 1 kap. 1 § där det i andra satsen sägs att lagens regler är dispositiva i den mån som avtal finns mellan de berörda parterna som behandlar just möjligheten att söka skadeståndersättning. I AB 92 som gällde mellan avtalsparterna finns i 5 kap. ansvarsbegränsningar där §§ 14-15 gör entreprenören ansvarig för skada som hans anställda eller entreprenörer som han anlitat förorsakat beställaren genom vårdslös- eller

---

⁵⁷ Se kap. 2.1 ovan

försumlighet. Reglerna tar sikte på skador på egendom som inte ingår i entreprenaden och i reglerna finns ett ersättningstak på 15 % av kontraktssumman⁵⁸. Denna ansvarsbegränsning gäller emellertid inte om den ansvarige har förfarit grovt vårdslöst vid skadetillfället. Begränsningen gör att entreprenörens möjlighet att regressvägen få tillbaka det han utgett för en eventuell skada som underentreprenören orsakat begränsas, i vissa fall avsevärt. Då ersättningen till beställaren maximalt kan bli 15 % av kontraktssumman och samma limit gäller mellan de två leden av entreprenörer kommer generalentreprenören aldrig kunna få igen allt vad han utgett till beställaren. HD konstaterar att syftet och innehållet i bestämmelserna i AB 92 tyder på att någon alternativ väg till ersättning från en underentreprenör för sakskada utanför entreprenaden inte kan anses finnas och hänvisar här till resonemanget i Bravida-målet.

Sammantaget kommer HD fram till att en beställare som med entreprenören avtalar att man ska följa AB 92 inte har någon rätt att på utomobligatorisk grund söka ersättning från en underleverantör som av vårdslöshet orsakat beställaren skada. Undantag görs emellertid vid fall då en särskild säkerhetsförpliktelse har åsidosatts med beställaren som skyddsobjekt eller då det skadebringande handlandet har skett med uppsåt eller grov oaktsamhet från underentreprenörens sida.

5.4.3 Diskussion

HD anser i domen att möjligheten för IVAB att söka skadestånd enligt skadeståndslagens regler är beroende av om man lyckas "...*komma förbi ansvarsbegränsningarna i 5:14.*" Liksom påpekats efter avgörandet är den synen på culpaansvaret också enligt min mening mycket anmärkningsvärd.⁵⁹ Att ansvarsbegränsningar begränsar möjligheten för avtalets parter att kräva ersättning är i sin ordning när det gäller det inomobligatoriska ansvaret. Som påpekas av Nydrén är ett sådant ansvar i regel svårare att undgå än ett culpaansvar enligt SKL 2 kap. 1 §.

Vad som komplicerar bedömningen av fallet ytterligare är det faktum att den uppkomna skadan avser annan egendom än vad som var föremål för entreprenaden. Med andra ord fanns inget *specifikt* reglerat mellan någon av parterna hur skada på egendom utanför entreprenaden skulle bedömas. HD behandlar denna fråga bland annat med hänvisning till vad Hellner m.fl.⁶⁰ säger om möjligheten för en beställare att på utomobligatorisk grund söka ersättning direkt av en vållande underentreprenör.⁶¹ Det anges att Hellner skulle argumentera mot en sådan möjlighet, men det finns en viktig brist i denna hänvisning. Det Hellner talar om är i själva verket möjligheten till utomobligatoriskt skadeståndsanspråk efter skada på *egendom som varit*

---

⁵⁸ Denna begränsning faller vid fall då entreprenören har ansvarsförsäkring till ett högre belopp än vad 15 % av kontraktssumman skulle innebära.

⁵⁹ Nydrén, JT 2007-08 s. 704 f.

⁶⁰ Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II s. 142 f.

⁶¹ NJA 2007 s. 769

föremål för entreprenaden, varför det starkt kan ifrågasättas värdet av HD:s hänvisning i det aktuella fallet. Visserligen kan det argumenteras att skadan uppkommit som en följd av det arbete som utfördes för att fullgöra entreprenaden, men skadan har inte desto mindre uppkommit på en helt annan del av fastigheten än den där arbetet skulle utföras.

I fallet säger HD att en direktkravs rätt av det slag som här behandlas endast kan komma ifråga om underentreprenören orsakat skadan uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. Därtill nämns också möjligheten i det för mig inte helt solklara fallet att "...*underentreprenören åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse, med beställaren som skyddsobjekt...*"⁶² Detta uttryckssätt används på ett liknande sätt i det så kallade Hamnkransfallet där HD åtminstone gör en ansats att utveckla tanke sättet bakom uttrycket. Uttrycket som mig veterligen inte närmare behandlas i doktrin verkar ta sikte på en tänkt förpliktelse att tillse att skada inte uppstår som kan få till följd att personskada eller omfattande sakskada uppkommer. I det äldre fallet ansågs en sådan förpliktelse åligga tillverkaren av överlastindikatorn då det fanns en risk att de båda sak- och personskada skulle uppstå. I det senare fallet fanns ingen fara för personskador, men alltså för sakskador. Det är uppenbart att de uppkomna skadorna efter domstolens bedömning inte nådde upp till gränsen för *omfattande sakskador*, men nyttan av ett sådant uttryckssätt blir av naturliga skäl inte vad den hade varit om HD hade bemödat sig att närmare utveckla vad som i själva verket avses med detta ganska svårtolkade förhållningssätt.

---

⁶² NJA 2007 s. 774

6 Direktravs rätt vid fel i fastighet

6.1 Reglernas utformning

Även när det gäller köp av fastighet finns undantag från huvudregeln som möjliggör direktrav. I Jordabalken (JB) ges en möjlighet för en fastighetsköpare att under vissa omständigheter framställa krav mot fastighetens tidigare ägare.

I 4 kap 21 § 1 st. stadgas följande:

Om fastigheten kan frånvinnas köparen efter klander, skall säljaren återbära köpeskillingen och, om köparen var i god tro vid köpet, ersätta denna skada.

Vidare i 4 kap 22 § följer:

Kan säljaren ej erlægga vad som åligger honom enligt 21§, får köparen kräva säljarens fångensmän i tur och ordning i den mån de ej är fria från ansvar enligt 21 §.

Med klander menas här att köparen av fastigheten efter en klandertalan från en tidigare ägare kan fråntas ägandet på grund av att säljaren brustit i sitt *hemulansvar*. Med detta förstås att säljaren har ett ansvar gentemot köparen att han är fastighetens faktiske ägare. Har fastigheten överlåtits i flera led (det vill säga genom successiva köp) och det någonstans i denna överlåtelsekedja brister så att något av förvärven är ogiltigt, i en sådan situation brister säljaren i *hemul*. Ett exempel på ett fall när en sådan brist kan uppstå är om ett tidigare köp hävts av säljaren enligt JB 18 kap 1 § 1 st. Som följer av JB 4 kap. 21 § 1st. kan köparen i en motsvarande situation begära att köpet går åter och att säljaren även ersätter den eventuella skada som har uppkommit. Med klandertalan behöver inte förstås att sådan talan faktiskt väcks av den rätte ägaren, det räcker istället med att köparen kan visa att om så skulle bli fallet, köparen skulle förlora en sådan prövning. Köparen skall enkelt uttryckt visa att säljaren inte var den rätte ägaren för att en kravrätt ska uppstå.⁶³

Den talan som då blir aktuell skulle möjligen kunna liknas vid en ansats att uppnå en hävning av köpet. Som emellertid påtalas av Karlgren skiljer sig denna situation på en central punkt mot hävning som ordet brukar förstås, nämligen genom att köparen i detta fall troligen inte har någon fastighet att ”återlämna”.⁶⁴ Situationen blir naturligen en annan om en klandertalan i

⁶³ Grauers, Fastighetsköp, s. 180

⁶⁴ Karlgren, Felansvaret vid fastighetsköp enligt Jordabalken, s 71

själva verket inte ännu har blivit en realitet, i ett sådant fall ska köparen således "återlämna" fastigheten till dess rätte ägare. Den andra delen av 21 § som är av störst intresse i detta arbete, nämligen eventuell ersättning som köparen kan utkräva, är möjlig endast då han varit i god tro vad det gäller de aktuella bristerna. Någon vidare genomgång av förutsättningarna för god tro kommer inte att göras här (se vidare JB 8 kap.).

För att så komma in på reglerna om direktkrav, blir detta möjligt vid fall att säljaren är insolvent eller han annars inte kan ersätta köparen.⁶⁵ Köparen har då rätt att kräva den senaste ägaren före säljaren. Om inte heller denne kan betala kan kravet föras vidare så långt det är möjligt innan kravet faller på fastighetens faktiske ägare, som naturligtvis inte kan krävas.

En säljare kan skydda sig mot påståenden om bristande hemul genom att friskriva sig från detta i köpehandlingen, 4 kap. 3 §. Detta får till följd att denne är *fri från ansvar* enligt 22 § och därmed inte kan krävas av köparen. En sådan friskrivning står sig också mot kommande ägare och får till följd att kravet hoppar vidare till bakomvarande part i överlåtelsekedjan.⁶⁶ Konstruktionen är sådan att köparen i utgångsläget skall söka sin medkontrahent som i sin tur får söka ersättning av den tidigare ägaren osv. Således är det ett regressanspråk som vandrar vidare bakåt i överlåtelsekedjan och det är denna regresstalan som möjliggör direktkrav för köparen.⁶⁷ Det är alltså här inte fråga om någon möjlighet till multipel ansvarstäckning, där den senaste köparen fritt kan välja vem han ska söka ersättning från, utan han är hänvisad till sin medkontrahent för att sedan eventuellt fortsätta bakåt i kedjan.

I fallet NJA 1913 s. 593 visas att köparen är hänvisad just till den senaste säljaren och att denne i sin tur har motsvarande direktkravs rätt bakåt i kedjan. Förutsättningarna var att ett antal led av tidigare ägare av fastigheten alla hade gått i konkurs, och säljaren kunde, efter att ha utgett ersättning till köparen, genom regresstalan söka täckning av en part långt bak bland tidigare ägare. I och med avgörandet står det alltså klart att direktkravs rätten i JB 4 kap. även tillfaller andra än bara den senaste köparen.

6.2 Diskussion

En klar begränsning i räckvidden av detta ansvar är att det endast kan anses gälla just för den typ av situationer som behandlats ovan, nämligen en viss typ av rättsligt fel i fastigheten.⁶⁸ Zackariasson behandlar frågan om en analogi är möjlig för att även tillämpa reglerna när viss typ av rådfel i

---

⁶⁵ I 22 § framgår inte direkt att det är säljarens insolvens som möjliggör en talan mot bakomvarande part. Men som Rohde påpekar får man anta att det är just säljarens konkurs eller annars misslyckad utmätning som avses i bestämmelsen (Rohde, Handbok i sakrätt, s. 322).

⁶⁶ Westerlind, Kommentar till Jordabalken, s. 412 f.

⁶⁷ Grauers, Fastighetsköp, s. 181

⁶⁸ Zackariasson, Direktkrav, s. 127

fastigheten föreligger, men kommer till slutsatsen att någon sådan allmän regel inte kan utläsas av den magra praxis som finns angående denna fråga. En diskussion har också förts huruvida principen om möjlighet till direktkrav vid fastighetsköp även bör kunna påverka synen på andra situationer där rättsliga fel visar sig. Bland annat har en sådan möjlighet berörts angående motsvarande fel vid köp av lös egendom. Även om viss oenighet verkar råda i doktrinen förefaller det som att merparten av argumenten slutar med att en sådan utvidgning av Jordabalkens principer inte bör kunna göras. Rodhe omnämner exempelvis denna direktkravsmöjlighet som en *singularitet i vår förmögensrätt*⁶⁹, medan Hellner påpekar att de närmast liggande reglerna inom köprätten (KöpL 41) och konsumentköprätten (KkL § 21a) endast torde ålägga köparens direkte avtalspart ansvar för eventuella rättsliga brister i en försåld vara.⁷⁰

---

⁶⁹ Rodhe, Handbok i sakrätt, s. 322

⁷⁰ Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II, s. 134

7 Konsumentförhållanden

7.1 Konsumentköp

Utgångspunkten vid konsumentköp är desamma som gäller i svensk rätt i övrigt att köparen har att vända sig mot sin kontraktspart (säljaren) vid eventuella fel i levererad vara. Undantag görs emellertid sedan lång tid då särskild garanti riktad till konsument har utfästs av till exempel en tillverkare.⁷¹ Med en sådan särskild utfästelse som grund har konsument direkt kunnat söka part i tidigare led för ersättning. Men att i övriga situationer strikt tillämpa bara ett partsbundet felansvar har inte ansetts tillfredsställande som skydd i konsumenträttsligt hänseende.⁷²

Vid konsumentköp görs därför under vissa förutsättningar undantag från huvudregeln om förbud mot direktkrav. Enligt Konsumentköplagen (KkL) 46 § 1st. har en köpare möjlighet att söka ersättning av part i tidigare led om säljaren av någon anledning inte kan fullgöra sina förpliktelser. För att denna rätt skall bli möjlig krävs att säljaren är på obestånd, har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas. Med den andra av de tre situationerna föreligger inte direktkravs rätt vid fall när någon annan tagit över verksamheten och samtidigt trätt in i den förre ägarens förpliktelser. Typfallet för detta bör vara då en verksamhet överläts genom succession.⁷³

Om någon av dessa förutsättningar föreligger har köparen rätt att rikta anspråk till följd av *fel i varan* på någon i bakomvarande säljled. Här ges möjlighet att söka ersättning från alla de som i tidigare led har överlåtit varan för vidareförsäljning, det kan handla om såväl tillverkare som importör och grossist.⁷⁴ I förarbetena nämns till och med möjligheten att söka ersättning av en tillverkare av en viss beståndsdel som har kommit att införlivas i den sålda produkten. Denna möjlighet, som i praktiken mer sällan antogs kunna komma att användas förutsätter att den uppkomna bristen i varan direkt kan föras tillbaka till den felande komponenten.

En förutsättning för att en part i ett tidigare säljled ska kunna ställas till svars för en brist i en produkt är att denne satte varan på marknaden med vetskapen om att den skulle komma att vidareförsäljas.⁷⁵ Med detta förstås att ett fall där en tillverkare levererat en produkt som t.ex. var avsedd att installeras hos en näringsidkande köpare, inte ska kunna träffas av krav från en konsument som på ett eller annat sätt har kommit att bli ägare av produkten. Avsikten härmed bör vara att en tillverkare skall kunna ha möjlighet att överblicka de risker han ställs inför när han levererar en vara. Det har alltså ansetts att den möjligheten försämras om tillverkaren inte kan förutse vilken typ av köpare, näringsidkare eller konsument, som slutligen kommer att använda produkten. Lagstiftaren vill således göra undantag i

---

⁷¹ SOU 1984:25 s 240

⁷² Prop 1989/90:89 s 53

⁷³ Prop 1989/90:89 s 165

⁷⁴ Prop 1989/90:89 s 53 och 165

⁷⁵ Prop 1989/90:89 s 165

rätten till direktkrav då den svarande parten har sålt en vara med förvisningen att den *inte* skulle komma att få en konsument som slutlig ägare.⁷⁶

Då det är fråga om konsumentlagstiftning gäller reglerna endast när en konsument köpt en vara av en näringsidkare. Möjligheten till direktkrav mot tidigare led begränsas också av att distributionsledet bestående enbart av näringsidkare måste vara intakt tills det att varan slutligen hamnar hos den konsument som framställer kravet. Detta innebär alltså att en vara som köpts begagnad aldrig kan ligga till grund för klagomål mot bakomvarande säljled.⁷⁷ För att en kravrätt mot en bakomvarande part skall vara möjlig krävs också att felet fanns redan när den bakomvarande överlät den till sin avtalspart, med andra ord är en förutsättning att motsvarande krav skulle kunna ha gjorts gällande av den bakomvarande parten själv mot den som levererat varan till denne.⁷⁸ Med detta följer bland annat att en konsument av naturliga skäl inte kan framställa krav mot ett tidigare led om felet enbart är ett fel i förhållande till vad säljaren särskilt utfäst till konsumenten.

En annan förutsättning för direktkrav är att det rör sig om en vara som är att betrakta som *lös sak*. Detta medför en begränsning vad gäller till fastigheter fogade saker, som innan försäljning införlivas i fastigheten så att de vid ägandeövergången utgör fastighetstillbehör. Ett typexempel på en sådan situation beskrivs i förarbetena till KkL, där en konsument antas ha köpt ett småhus från en husfabrikant och att denne innan försäljningen installerat exempelvis ett kylskåp.⁷⁹ Efter ägandeövergången uppstår så ett fel på just kylskåpet, som nu inte utgör en lös sak utan ett fastighetstillbehör, jfr. JB 2 kap. Då ingen direktkravs rätt finns på detta område enligt Jordabalkens regler samt i och med begränsningen i KkL blir i denna situation inte ett direktkrav möjligt mot den som levererat det felaktiga kylskåpet. Utredningen som föregick lagen uppmärksammade problemet och påtalade att en motsvarande rätt till sådant krav möjligen skulle vara av intresse för konsumentskyddet. Emellertid har ingenting hänt på området sedan detta påtalades.

7.1.1 Diskussion

Det måste uppmärksammas följderna av de olika reglernas (KkL samt JB) räckvidd. Om en konsument till sin fastighet köper ett kylskåp som senare visar sig vara behäftat med fel har han enligt reglerna i KkL möjlighet att söka en bakomvarande part direkt för att få ersättning. Om istället samma person köper en fastighet där ett kylskåp nyligen har installerats som senare uppvisar samma fel, saknar konsumenten alltså motsvarande möjlighet. Denna ordning framstår som tämligen ologisk och olycklig.

---

⁷⁶ Prop 1989/90:89 s 53

⁷⁷ Prop 1989/90:89 s 166

⁷⁸ Håstad, Den nya köprätten, s. 262

⁷⁹ SOU 1984:25 s 247

Slutligen kan också påpekas att det kan framstå som lite märkligt att rätten till direktkrav faller bort om säljaren exempelvis varit en annan konsument. Följden av detta blir att den konsument som är ägare till varan när felet uppmärksammas får söka ersättning hos den tidigare ägaren, vilken i sin tur får söka ersättning i tidigare led. Situationen förhindrar således att den senaste ägaren övertar tidigare ägares regressmöjlighet mot tidigare led.

Det kan vara lite svårt att förstå logiken bakom avgränsningen att ett köp enligt KkL leder till en möjlighet att söka en bakomvarande näringsidkare, medan ett köp enligt KöpL, exempelvis då en konsument köper en vara av en annan konsument, inte ger denna möjlighet. Det är svårt att se varför konsumentens rätt endast i det ena fallet är att anse som särskilt skyddsvärt, då det i båda situationerna är fråga om konsumentens möjlighet till ersättning i förhållande till en bakomvarande näringsidkare.⁸⁰

7.2 Konsumenttjänster

Vid en situation där en vara levererats i samband med att en tjänst har utförts blir läget emellertid ett annat än vid konsumentköp. Enligt KkL 2 § 2 st. är lagen inte tillämplig om *den som ska leverera en vara även skall utföra arbete eller någon annan tjänst, om tjänsten utgör den övervägande delen av hans förpliktelse*. Detta får, möjligen den oönskade, konsekvensen att en konsuments möjlighet till direktkrav faller när en vara har levererats i samband med tjänst som nämns i bestämmelsen. Orsaken till detta är att Konsumenttjänstlagen (KtjL), som blir tillämplig i situationen, saknar motsvarande bestämmelser om direktkrav som finns i KkL.⁸¹

När det gäller köp enligt KkL är det centrala som sagts ovan att konsumenten är varans första brukare. Det måste anses som tämligen egendomligt att en sådan rätt enligt Konsumenttjänstlagens regler ska falla bort helt bara på grund av att en tjänst har levererats samtidigt som den ifrågakvarande varan.⁸²

7.3 Reglernas bakgrund

Förklaringen till varför dessa regler har tillkommit är som berörts ovan konsumentskyddsintresset. Det framhålls emellertid att undantagsregeln i KkL § 46 inte är tänkt att urholka ansvaret för konsumentens avtalspart, säljaren, utan att reglerna endast har till syfte att säkerställa ett verkningsfullt konsumentskydd.⁸³ Konstruktionen att regeln endast blir aktuell i vissa undantagssituationer visar att tanken inte är att ge säljaren en stadgad möjlighet att hänvisa konsumenten vidare till en bakomvarande

---

⁸⁰ Se Zackariasson, Direktkrav, s. 142 där ett liknande resonemang förs.

⁸¹ Konsumenttjänstlagen 31 § motsatsvis

⁸² Zackariasson, Direktkrav, s. 150

⁸³ Prop 1989/90:89 s 53

part, utan endast har tillkommit som skydd för konsumenten vid fall att säljaren av någon anledning inte kan prestera till den skadelidande.

Det diskuterades även inför införandet av regeln att den möjligen också skulle kunna få till effekt att den *inskräper leverantörernas ansvar för kvaliteten hos de varor som de sprider på konsumentmarknaden*.⁸⁴ Man hade alltså en förhoppning om att regleringen skulle leda till att varor med allt för dålig kvalitet i viss mån skulle försvinna från marknaden.

---

⁸⁴ SOU 1984:25 s. 241

8 Betydelsen av friskrivningsklausuler

I vissa situationer spelar förekomsten av friskrivningsklausuler in när det gäller möjligheten till direktkrav. Här kommer därför en genomgång att göras av vissa regler som är av intresse när det gäller friskrivningars verkan i förhållande till tredje man.

En allmän princip är att friskrivningar inte omfattar skador som uppkommit till följd av uppsåtligt- eller grovt vårdslöst handlande. Villkor som tydliggör denna princip finns ibland medtagna i friskrivningsdelen av ett avtal, men anses annars som en allmängiltig princip.⁸⁵ Betydelse får också vilken typ av avtalsförhållande friskrivningen syftar till att reglera.

Möjligheten till direktkrav skiljer sig som framgått ovan mellan avtal i konsumentförhållanden och sådana i näringsidkarförhållanden. Detta får följden att eventuella friskrivningar från ansvar vid avtal som regleras av exempelvis KkL och KtjL. kan bli ogiltiga medan motsvarande gjorda i näringsidkarförhållanden kan accepteras.⁸⁶ I och med att Köplagen, till skillnad från Konsumentköplagen är dispositiv kan det mellan säljaren och dennes leverantör finnas friskrivningar som friar den bakomvarande parten från ansvar för eventuella fel i den sålda varan. Denna omständighet inskränker emellertid inte konsumentens möjlighet att framställa krav enligt KkL § 46. Förutsättningen är att samma friskrivning inte skulle ha kunnat göras gällande om konsumenten hade varit den bakomvarande partens direkte avtalspart, § 46 2 st. Detta är exempel på där konsumentskyddet bryter igenom och således möjliggör ett direktanspråk från en skadelidande konsument.

Som nämnts ovan (kap. 6) finns en möjlighet för en säljare till en fastighet att friskriva sig från ett så kallat hemulsansvar enligt JB 4 kap. § 22. En sådan skall vara gjord direkt på köpehandlingen för att vara giltig (4 kap. § 3 p.2). Denna inskrivning har verkan dels mot den direkte medkontrahenten, men har fortsatt giltighet även vid kommande överlåtelser. Har en anteckning som friskriver en tidigare ägare gjorts förhindras således en senare köpare att genom direktkrav kräva en tidigare ägare som gjort friskrivning som uppfyller formkraven.⁸⁷

En typ av friskrivningar (oftare kallade ansvarsbegränsningar) framträder också i avtalsvillkor med innebörden att begränsa en skadevållares ansvar till ett förutbestämt maxbelopp. Ett exempel härpå som berörts ovan är köpeavtalet i Hamnkransfallet, där begränsningen gjorde att kravet kom att riktas mot en bakomvarande leverantör. Liknade verkan fick villkoren i

---

⁸⁵ Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II s. 235 f.

⁸⁶ Sådana kan emellertid träffas av jämkning enligt generalklausulen i AvtL § 36

⁸⁷ Westerlind, Kommentar till Jordabalken, s. 283 ff.

standardavtalet som gällde mellan parterna i entreprenadfallet NJA 2007 s. 758.

Vad gäller reglerna av aktuellt slag på transporträttens område har endast påträffats bestämmelser om dylika frågor på sjölagens område. Enligt sjölagen (13 kap. 35 § 2-3 st.) är det under vissa förutsättningar möjligt för huvudtransportören att friskriva sig från ansvar för fel som uppkommit under en del av transporten som en undertransportör ansvarat för. Här framgår också att denna möjlighet faller om det visar sig att ett direktkrav mot den utförande transportören av någon anledning inte är möjligt. Vad som gäller för övriga transportsätt är som sagt inte helt klart, men med tanke på de likheter som finns på övriga områden, kan det möjligen förväntas att reglerna även på detta område uppvisar betydande likheter.

Friskrivningar i förhållande till tredje man kan också bli aktuella i situationer där någon yrkesmässigt åtagit sig uppdrag för fastighetsvärdering. Som framkommit ovan kan ett sådant ansvar undvikas genom att syftet med värderingen framgår av det lämnade intyget. Möjligheten för en tredje man att rikta anspråk direkt mot värderingsmannen faller därmed.

9 Sammanfattande analys

9.1 Direktkravsrätten och dess räckvidd

I entreprenadfallet NJA 2007 s. 758 belyser domstolen den där aktuella problematiken om ett eventuellt direktkrav på ett tydligt sätt.⁸⁸ Det uttalas en oro för följderna om den skadelidandes avtalspart, i det fallet huvudentreprenören, skulle bli insolvent. Den skadelidande skulle då stå helt utan möjlighet att få täckning för sina skador. Detta trots att den egentligt ansvarige parten fortsatt var solvent och skulle ha haft möjlighet att ersätta beställaren. Det påpekas i avgörandet att någon rätt till direktkrav inte heller uppkommer på grund av den ”vinst” som den bakomvarande parten kan anses göra när han undslipper ett krav direkt från den skadelidande.

Den centrala frågan i entreprenadfallet var möjligheten att helt friskriva sig från det utomobligatoriska culpaansvaret. Bengtsson påpekar att en sådan möjlighet möjligen kan vara berättigad just i ett entreprenadförhållande, men att det är tveksamt om samma sak skulle vara tillåtet på andra avtalstyper.⁸⁹ Han påminner om Hamnkransfallet där en friskrivning på sätt och vis kom att påverka utgången. Där var det emellertid en ansvarsbegränsning som säljaren av kranen hade gjort, som fick den skadelidande att söka en bakomvarande tillverkare i enlighet med produktansvaret utifrån utomobligatoriska regler. Någon allmän klausul hade alltså inte tagits med som behandlade det utomobligatoriskt skadeståndsansvaret. Om jag tolkar Bengtsson rätt hade det varit tveksamt om en sådan begränsning som gjordes i entreprenadfallet skulle ha stått sig vid en motsvarande prövning om den hade gjorts vid exempelvis Hamnkransfallet.

Vidare är det förvånande att reglerna om produktansvar utanför PAL lämnas så pass oklara som de i vissa avseenden får anses vara. Ett högst önskvärt förtydligande vore att begreppet *säkerhetsbrist* en gång för alla kunde definieras. Som berörts ovan verkar möjligheten till direktanspråk i vissa fall vara avhängigt av just hur detta begrepp tolkas.

Den ordning som lagstiftaren har valt, att reglerna på produktansvarsområdet skall utformas i praxis leder av naturliga skäl till en osäkerhet om vad som gäller i olika situationer. Detta kommer tydligt till uttryck i Castrol-fallet där domstolen verkar vara fast besluten om att ett ansvar för den uppkomna skadan bör kunna utkrävas, men på vilket sätt detta ska ske verkar vara betydligt mer osäkert.⁹⁰ Som berörts ovan får detta konsekvensen att man drar oklara analogier till köprättsliga regler, även fast

---

⁸⁸ NJA 2007 s. 758 (s. 773)

⁸⁹ Bengtsson i SvJT 2004 s. 840 f.

⁹⁰ Se 4.3.1 ovan.

dessa uttryckligen inte gäller på produktansvarets område. Med en mer utbredd och kanske framför allt med en tydligare direktkravs rätt hade den här typen av problematik inte uppstått och den skadelidande kunde då istället direkt kräva ersättning av den som i själva verket orsakat skadan, nämligen den bakomvarande leverantören.

Som tidigare har diskuterats finns det vissa avgränsningar när det gäller de situationer där direktkrav möjliggörs, som i mitt tycke är lite olyckliga.⁹¹ Det gäller främst att undantaget vid konsumentköp inte också gäller produkter som säljs då Konsumenttjänstlagen blir tillämplig. Problematiken uppmärksammades i förarbetena till Konsumentköplagen där det uttalades att man *förutsätter att frågan tas upp till förnyat övervägande*.⁹²

Sedan dess har emellertid ingenting hänt på området, vilket gör att en produkt som säljs till en konsument utifrån Konsumentköplagens regler kan föra med sig en rätt att framställa direktkrav. Utgjorde samma vara istället bara en mindre del av ett köp där också en tjänst levererades så att Konsumenttjänstlagens regler blir tillämpliga faller köparens möjlighet att söka ersättning av en bakomvarande part. Detta trots att alla övriga förutsättningar är de samma.

En liknande situation framträder i förhållandet där en lös sak, som vid en fastighetsöverlåtelse kommit att bli ett fastighetstillbehör, uppvisar brister. Fastighetens nya ägare har i den situationen inga möjligheter till direktanspråk mot leverantören av varan och möjligheterna att få ersättning för felet försämras därmed. Dessa olika avgränsningar är varken logiska eller konsekventa. Skyddsintresset är det samma i båda fallen och det är därför svårt att se varför en åtskillnad ska göras mellan respektive fall. Det är därför önskvärt med en översyn för att harmonisera reglerna.

9.2 Rättsekonomiska synpunkter

Ett viktigt skäl för att tillåta direktkrav är de rättsekonomiska vinster som kan antas uppstå när en skadelidande kan få täckning direkt av den som slutligen kommer att få ersätta skadan. Istället för att gå omvägen via regresskrav, möjligen i flera led, bör fördelarna med att den ansvarige direkt får stå till svars vara flera. De processekonomiska vinsterna är uppenbara, två processer är typiskt sätt dyrare att genomföra än bara en process. Det kan häremot invändas att processerna kan kumuleras och att man därmed undviker dessa fördyrande inslag. Visserligen kan denna invändning i vissa situationer vara riktig, men det ändrar inte det faktum att den gällande ordningen leder till situationer, till exempel då den främre gäldenären av någon anledning inte kan betala, där den skadelidande inte kommer att kunna få täckning för sina skador. Detta strider i sig mot den tanke som

---

⁹¹ Se kap. 7.1 och 7.2 ovan

⁹² SOU 1984:25 s. 247

finns inom skadeståndsrätten att ansvaret så långt som möjligt skall kanaliseras till den som ansvarar för en skadas uppkomst.

Det finns också en rad andra argument mot en alltför vidsträckt möjlighet till direktanspråk, det viktigaste av dessa torde vara att rättsförhållandena blir tydligare och mer lättöverskådligt när var och en håller sig till sin avtalspart. Att tolka vad två kontrakterande parter haft för intensioner vid avtalsskrivandet försvåras av uppenbara skäl om en utomstående tredje man vill blanda sig i och framställa krav med avtalet som grund. Trots detta tycker jag att det finns goda skäl att lätta på den väldigt tungt vägande allmänna principen som i utgångsläget omöjliggör direktkrav. Lagstiftaren har uppenbarligen funnit anledning att på ett antal områden öppna upp för denna möjlighet och har på andra områden lämnat det till domstolarna att framarbete lämpliga ramar för dessa reglers utformning och räckvidd. Som har framgått i min tidigare genomgång anser jag att reglerna borde utvidgas på ett flertal områden, däribland märks bestämmelserna på konsumentköprättens område och de närbesläktade vad gäller fastighetstillbehör enligt Jordabalken.

Jag har svårt att se varför en möjlighet till direktkrav skall förvägras en skadedrabbad i fall där kravet i annat fall kan komma att vandra vidare genom regressanspråk. De processekonomiska vinsterna torde vara tydliga, men också av smidighetsskäl finns anledning att förespråka denna kravtyp. Vinsterna bör alltså också kunna ses utifrån andra parametrar än enbart de rent ekonomiska.

9.3 Avslutning

Vad kan man då se för gemensamma drag mellan de skilda situationer där direktanspråk tillåts? De rättsområden som behandlats i denna uppsats är, kan man tycka, av tämligen skiftande karaktär. Efter min genomgång har jag identifierat följande motiv som förenar åtminstone några av fallen då direktkrav tillåts:

- Vissa situationer då gäldenären är insolvent.
- Gäldenären befinner sig på avlägsen ort, medan dennes gäldenär är åtkomlig för den skadelidande tredje mannen.
- Gäldenären har friskrivit sig från det ansvar som aktualiseras i fallet, medan dennes gäldenär (dvs. en bakomvarande gäldenär) kan krävas som en följd av att ett regressanspråk annars skulle ha träffat honom om friskrivningen inte funnits.
- Det i övrigt finns något särskilt skyddsintresse som möjliggör ett direktkrav, t.ex konsumentskyddet eller skyddet enligt produktansvarsreglerna.
- Situationer där en tredje man på något vis agerar på ett sätt som får en direkt påverkan på ett avtalsförhållande mellan två andra parter.

Slutligen kan konstateras att företeelsen *direktkrav* är en lite udda fågel i svensk rätt. Dess utbredning är spretig och ganska svår att förklara om man försöker göra det utifrån de bakomliggande motiven. En del av de direktkravssituationer som behandlats i uppsatsen har funnits under lång tid, medan ett antal andra har tillkommit under den senaste tioårsperioden. Även fast det i dessa fall inte är fråga om ny lagstiftning kan man ändå notera att de prejudicerande instanserna under den senare tiden på ett relativt tydligt sätt visat på en benägenhet att utvidga möjligheterna till direktkrav.

Bilaga A

AB 92 - Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader

Kapitel 5

§ 14

Part är skyldig att ersätta motparten för skada som inte ska ersättas enligt bestämmelserna ovan i detta kapitel, om han varit vårdslös eller försumlig eller om skadan berott på fel för vilket entreprenören är ansvarig. Ersättningsskyldigheten är begränsad till 15 % av kontraktssumman. Denna begränsning gäller inte, om den ansvarige har ett försäkringsskydd till högre belopp. I sådant fall maximeras ersättningsskyldigheten till detta belopp jämte förekommande självrisk.

För skada p g a avbrott eller störning i industriell produktion eller i betydande kommersiell verksamhet avseende upplåtelse av lokaler föreligger ingen ersättningsskyldighet.

De ansvarsbegränsningar som kan följa av denna paragraf gäller inte när part gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.

§ 15

Part är gentemot motparten ansvarig för åtgärder, som med avseende på entreprenaden vidtas eller underlåts av hans anställda samt av honom anlitate entreprenörer, leverantörer och övriga personer. Om sidoentreprenör eller någon annan av honom anlita person genom vårdslöshet eller försummelse orsakat entreprenören egendomsskada, är beställaren skyldig att utge ersättning endast om han är medvållande.

Käll- och litteraturförteckning

I Litteratur

- Adlercreutz, Axel   *Avtalsrätt I*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002.
- Agell, Anders   *Festskrift till Bertil Bengtsson*, Nerenius & Santéus förlag, Stockholm, 1993.
- Andersson, Håkan   *Trepartsrelationer i Skadeståndsrätten*, Iustus Förlag, Uppsala, 1997.
- Andersson, Håkan   *Skyddsändamål och adekvans*, Iustus Förlag, Uppsala, 1993.
- Bengtsson, Bertil;
Ullman, Harald   *Produktansvaret*, Iustus Förlag, Uppsala, 2008.
- Dufwa, Bill W   *Produktansvar*, LiberFörlag, Stockholm, 1983.
- Grauers, Folke   *Fastighetsköp 18 uppl.*, Juristförlaget i Lund, Göteborg, 2007.
- Grönfors, Kurt   *Sjölagens bestämmelser om godsbefordran*, (under medverkan av Lars Gorton), Nordstedts Juridik, Stockholm, 1982.
- Grönfors, Kurt   *Successiva transporter*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1968.
- Heidbrink, Jakob   *Logistikavtalet – Allmän kontrakt rätt i transporträttslig miljö*, Iustus Förlag, Uppsala, 2005.
- Hellner, Jan;
Radetzki, Marcus   *Skadeståndsrätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006.
- Hellner, Hager
& Persson   *Speciell avtalsrätt II*, 2 häftet, Allmänna ämnen.
- Håstad, Torgny   *Den nya Köprätten*, 5:e uppl., Iustus Förlag, Uppsala 2003.
- Karlgrén, Hjalmar   *Produktansvaret*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1971.

- Felansvaret vid fastighetsköp enligt Jordabalken*, Studentlitteratur, Stockholm, 1976.
- Kleineman, Jan *Ren förmögenhetsskada – Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget, Stockholm, 1987.
- Ramberg, Jan *Spedition och fraktavtal*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1982.
- Rodhe, Knut *Handbok i Sakrätt*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Lund, 1985.
- Sluijs, Jessika van der *Direktkravs rätt vid ansvarsförsäkring*, Jure Förlag AB, Stockholm, 2006.
- Ullman, Harald *Försäkring och ansvarsfördelning. Om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal. Version 2*, Iustus Förlag, Uppsala, 2006.
- Westerlind, Peter *Kommentar till Jordabalken*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm, 1971.
- Zackariasson, Laila *Direktkrav, om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Iustus Förlag, Uppsala, 1999.

II Artiklar

- Bengtsson, Bertil Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003, SvJT 2004 s. 829.
- Bernitz, Ulf Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott; HD utvidgar ansvaret för ren förmögenhetsskada, JT 2006-06 s. 620.
- Kleineman, Jan Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, JT 2001-02 s. 625.
- Nydrén, Birger Underentreprenör har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda, JT 2007-08 s. 700.

Ramberg, Jan	Mysteriet med den tysta utfästelsen, JT 2001-02 s. 405.
Söderström, Frida Nilsson, Sara	Securitasfallet- ett uppmärksammat skadeståndsmål, JT 2003-04 s. 390.

III Rättsfallsförteckning

Nytt juridiskt arkiv I

NJA 1913 s. 593
 NJA 1918 s. 156
 NJA 1986 s. 712
 NJA 1987 s. 692
 NJA 1997 s. 44
 NJA 2001 s. 309
 NJA 2001 s. 711
 NJA 2001 s. 878
 NJA 2007 s. 758

Nytt juridiskt arkiv II

NJA II 1936 s 295
 NJA II 1891 s 48

Hovrättsfall

Göta hovrätt Mål T 229-01

IV Offentligt tryck

SOU 1984:25	Ny konsumentköplag. Betänkande av konsumentköpsutredningen.
SOU 1984:85	Handelsagentur och kommission. Betänkande av Kommissionslagskommittén.
SOU 1988:63	Kommission och dylikt. Slutbetänkande av Kommissionslagskommittén.
SOU 2005:120	Fondkommission – och en ny kommissionslag. Betänkande av Fondkommissionsutredningen.

Prop. 1968:132	Förslag till lag med anledning av Sveriges tillträde till konventionen den 19 maj 1956 om fraktavtal vid internationell godsbefordran på väg.
Prop. 1988/89:76	Om ny köplag.
Prop 1989/90:89	Om ny konsumentköplag.
Prop. 1974:33	Med förslag till lag om inrikes vägtransport.